ГОРДІЙЧУК
Марія Вікторівна
к.ю.н., викладач, Поліський національний університет

УДК 342.9

КОТЕНКО
Надія Миколаївна
к.е.н., викладач, Поліський національний університет

ВИПРАВНІ РОБОТИ ЯК ВИД АДМІНІСТРАТИВНОГО СТЯГНЕННЯ

CORRECTIONAL LABOR AS A TYPE OF ADMINISTRATIVE PENALTY

DOI: https://doi.org/10.37634/efp.2021.6.5

HORDIICHUK Mariia *– PhD in Law, lecturer, Polissia National University*

KOTENKO Nadiia *– PhD in Economics, lecturer, Polissia National University*

У статті досліджуються особливості реалізації такого адміністративного стягнення, як виправні роботи. Проводиться аналіз ознак розглянутого стягнення. Виявляються проблеми застосування цього виду адміністративного стягнення. Пропонуються конкретні шляхи реформування інституту виправних робіт в адміністративному законодавстві України. Пропонується вилучити з українського законодавства такий вид адміністративного стягнення, як виправні роботи, а замість виправних робіт встановити можливість призначення громадських робіт за скоєні адміністративні правопорушення.

* * *

Introduction. *Correctional labor is one of the established measures of administrative coercion at the legislative level. Their introduction was facilitated by the development and improvement of the administrative law of the Ukrainian SSR with the aim of the qualitative implementation of the jurisdictional activities of the state. At the same time, in science, the issue of the institution of correctional labor remains controversial and controversial. This is due to the fact that the need for the existence of this institution is being criticized due to: first, the need for modern administrative law in this institution; second, the compliance of correctional labor with the goals of administrative punishment; third, the progressive development of administrative legislation.*

The purpose of the paper *is in the study of correctional labor as one of the types of administrative penalties and the determination of further prospects for their application.*

Results. *Correctional labor is an administrative penalty that is applied exclusively by the court to the offender, and which consists in imposing on him the obligation to be involved in work at the main place of work, for a certain period, with the deduction of a part of the wages in favor of the state. Studying the legal nature of corrective labor as a type of administrative punishment, as well as the problems of their implementation, it is concluded that this type of punishment is a relic of the Soviet era, when one of the ways to reeducate the offender was an established team, its labor activity and public reprimand within the labor collective.*

Conclusion. *The system of administrative penalties, enshrined in Art. 24 of the Code of Administrative Offenses of Ukraine should be optimized. We propose: firstly, this type of administrative penalty, as correctional labor, should be excluded from Ukrainian legislation; secondly, instead of corrective labor, it is advisable to establish the possibility of assigning community service for committed administrative offenses.*

Ключові слова: *виправні роботи, адміністративне покарання, виконання, альтернативне стягнення*

Keywords: *correctional labor, administrative punishment, execution, alternative punishment*

ВСТУП

Як відомо, одним із способів впливу на осіб, які посягають на громадський порядок, власність, права та свободи громадян, а також на встановлений порядок управління, і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність, є адміністративне покарання. Даний захід адміністративного примусу за вчинені правопорушення, що не заподіюють значної суспільної шкоди, застосовується з метою попередження нових адміністративних правопорушень та для виховання індивіда, і поєднує в собі матеріальний та моральний вплив на людину.

Виправні роботи є одним із усталених на законодавчому рівні заходів адміністративного примусу. Їх запровадженню сприяли розвиток та вдосконалення адміністративного права УРСР з метою якісного здійснення юрисдикційної діяльності держави. Водночас у науці питання стосовно інституту виправних робіт залишається суперечливим і спірним. Пов'язано це з тим, що необхідність існування даного інституту зазнає цілком обґрунтованої критики, зумовленої: по-перше, потребою сучасного адміністративного права в даному інституті; по-друге, відповідністю виправних робіт цілям адміністративного покарання; по-третє, поступальним розвитком адміністративного законодавства.

МЕТА роботи полягає у дослідженні виправних робіт як одного з видів адміністративних стягнень та визначенні подальших перспектив їх застосування.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти. У проведені дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Інститут виправних робіт зародився в 1962 р. у зв'язку з прийняттям Президією Верховної Ради СРСР Указу «Про посилення відповідальності за посягання на життя, здоров'я й гідність працівників міліції та народних дружинників» [10]. Виправні ро-

боти в якості адміністративного покарання запроваджено у відповідь на посягання з боку злочинних та інших антигромадських елементів на життя, здоров'я і гідність працівників міліції, народних дружинників, а також військовослужбовців, які виконують важливі обов'язки з охорони громадського порядку і прав громадян. У 1966 р. у зв'язку з прийняттям Президією Верховної Ради СРСР Указу «Про посилення відповідальності за хуліганство» [11] виправні роботи почали призначатися у вигляді адміністративного покарання за дрібне хуліганство. Згодом виправні роботи як вид адміністративного стягнення закріплено в Кодексі України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X [7]. Мета даного інституту полягала у виправленні осіб, які вчинили адміністративне правопорушення, в рамках карального та виховного впливу на основі суспільно-корисної праці.

У чинному законодавстві відсутнє визначення категорії «виправні роботи», проте у профільній літературі дане питання неодноразово ставало об'єктом наукових досліджень. А.С. Васильєв визначає виправні роботи як примусовий, триваючий у часі вплив на матеріальні інтереси правопорушника з метою його виправлення методом перевиховання у трудовому колективі [8, с. 84]. І.І. Піскун відстоює позицію, згідно з якою виправні роботи слід розглядати як адміністративне стягнення, яке застосовується до особи, що визнана винною у вчиненні адміністративного підсудного проступку за постановою місцевого суду. Воно має на меті грошове покарання, вплив на матеріальні інтереси правопорушника і його виправлення шляхом перевиховання в умовах трудового колективу [12, с. 14]. Юридична енциклопедична література визначає виправні роботи як вид адміністративних стягнень, який полягає у залученні правопорушника до праці із відрахуванням певної частини його заробітної плати на користь держави [15, с. 132]. Не зважаючи на те, що КУпАП не містить офіційного визначення категорії «виправні роботи», аналіз його положень дозволяє визначити сутність виправних робіт, яка полягає у відрахуваннях із заробітку порушника до 20 % в дохід держави (ст. 31 КУпАП).

Виправні роботи є прикладом стягнень, пов'язаних із виправно-трудовим впливом на правопорушника. О.М. Якуба відносить виправні роботи виключно до групи стягнень, що спрямовані на особу порушника. У рамках такого підходу досліджує виправні роботи Г.П. Бондаренко. Автор вказує, що виправні роботи поряд із адміністративним арештом, адміністративним стягненням обмежують свободу правопорушника [4, с. 44]. А.Б. Агапов, використовуючи в якості критерію метод досягнення мети адміністративного стягнення, відносить виправні роботи до стягнень, які передбачають примусові майнові санкції [1, с. 47]. До стягнень, які мають лише виправно-виховний вплив, відносять виправні роботи В.Б. Аверʼянов, на відміну від стягнень, що виключають можливість вчинення подібних правопорушень у майбутньому даною особою (оплатне вилучення предмета, конфіскація, позбавлення спеціального права) [2, с. 442]. Виправні роботи характеризуються комплексним характером, оскільки вони, поряд із працею винного та обмеженнями, пов'язаними з режимом праці (особистісний аспект), передбачають утримання певної частини заробітку на користь держави, що за своїм змістом є матеріальним правообмеженням для правопорушника (майновий аспект). У цьому й полягає специфіка та своєрідна унікальність виправних робіт, що відрізняє їх від інших адміністративних стягнень.

На наш погляд, виправні роботи, які не зазнали істотних змін з 60-х рр. XX ст., на сьогодні трансформувалися у «штрафи з розстрочкою», втративши свою початкову мету – перевиховання винної особи в умовах трудового колективу шляхом покладання на нього обов'язку відпрацювати за постійним місцем роботи з обов'язковим відрахування певної суми із заробітку (грошове покарання) протягом визначеного часу.

Відрахування здійснюються з усіх видів виплат, за винятком пенсій та допомог, отриманих у порядку соціального страхування й соціального захисту, а також виплат одноразового характеру. Застосування виправних робіт, крім відрахувань із заробітку, тягне також деякі інші правообмеження для порушника: забороняється надавати чергову відпустку під час відбування виправних робіт, у цей час забороняється звільнення за власним бажанням. Тривалість виправних робіт не може перевищувати двох місяців (ст. 31 КУпАП). Виправні роботи не застосовуються: по-перше, до офіційно непрацюючих громадян (що є цілком логічним, оскільки у такому випадку непрацюючі не мають офіційного місця роботи); по-друге, до військовослужбовців, працівників правоохоронних органів та інших осіб, на яких поширюється дія дисциплінарних статутів.

На сьогодні КУпАП містить цілу низку складів адміністративних правопорушень, за вчинення яких передбачено стягнення у вигляді виправних робіт. Переважна їх більшість сконцентрована у гл.гл. 14 та 15 КУпАП. Санкції статей, які містяться в цих главах і передбачають в якості стягнень виправні роботи, мають альтернативний характер. Поряд із виправними роботами законодавець передбачає застосування й інших адміністративних стягнень. Водночас простежується певна тенденція, яка полягає у можливості застосування до винної особи, поряд із виправними роботами, штрафу та адміністративного арешту.

Аналіз судової практики свідчить про застосування даного різновиду адміністративного стягнення за найбільш шкідливі адміністративні проступки. Хоча відсоток виправних робіт, порівняно з іншими видами адміністративних стягнень, є незначним, однак і його можна вважати цілком достатнім для сучасного періоду, беручи до уваги певну недосконаліть нормативних засад застосування виправних робіт та реалії економічного розвитку держави. На сьогодні спостерігається певна тенденція до найчастішого застосування виправних робіт за вчинення адміністративних правопорушень, які посягають на громадський порядок, громадську безпеку, а також на порядок управління. Дещо меншою є практика реагування держави у вигляді виправних робіт як виду адміністративного стягнення у вчиненні адміністративних правопорушень, які посягають на власність [14, с. 85].

Виділяють наступні особливості виправних робіт – це адміністративне стягнення, що спрямоване на до-

сягнення триєдиної мети (виховання, превенції, кари) із суттєвим превалюванням саме виховного аспекту; воно полягає в обов'язку зазнавати правообмеження матеріального (майнового) та особистого характеру; за дією у часі є триваючим заходом; за порядком застосування – стягненням, яке відбувається тільки за місцем постійної роботи порушника, а відтак, може застосовуватися виключно до осіб, які працюють на постійній основі; за суб'єктом застосування – стягненням, яке застосовується лише суд (суддя); за змістом є основним стягненням; метод досягнення мети стягнення – перевиховання правопорушника та профілактика правопорушень за допомогою праці в умовах трудового колективу [14, с. 31-32]. Слід зазначити, що перевиховання правопорушника та профілактика правопорушень за допомогою праці в умовах трудового колективу (тобто трудове виховання) не досягає свого цільового призначення у зв'язку з відсутністю контролю з боку державних органів за проведенням трудового виховання. Так, Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку виконання адміністративних стягнень у вигляді громадських робіт та виправних робіт» від 19.03.2013 р. № 474/5 [13] не передбачає у кримінально-виконавчої інспекції у виконанні адміністративного стягнення у вигляді виправних робіт функції контролю за трудовим вихованням правопорушника, хоча й зазначається необхідність здійснення контролю за виконанням обов'язків власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом за місцем роботи порушників. Водночас інспекція зобов'язана контролювати своєчасність відрахувань із заробітної плати порушника.

У науковій літературі неодноразово висловлювалися сумніви відносно виховного характеру виправних робот. Так, К.О. Алімов відзначає, що не сприяє виховному характеру виправних робіт те, що особа продовжує працювати на звичному для неї місці роботи, втрачаючи лише частину заробітку [3, с. 106]. Отже, підсумовує автор, – очевидною є перевага громадських робіт порівняно з виправними роботами.

Виходячи з тих змін, які були внесені до КУпАП, доцільність збереження в адміністративному законодавстві «виправних робіт» поступово зменшується. Так, у 2008 р. КУпАП було доповнено ст. 30-1 «Громадські роботи», а в 2017 р. – ст. 31-1 «Суспільно корисні роботи». Безумовно, що запровадження зазначених інститутів є певним позитивним фактором для розвитку вітчизняного інституту адміністративного покарання. Дані адміністративні стягнення спрямовано на виконання особою, яка вчинила адміністративне правопорушення суспільно корисних робіт. Зміст виправних робіт полягає у можливості їх застосування за місцем роботи, громадських та суспільно-корисних робіт – за місцем, призначеним органом місцевого самоврядування.

Показово, що на відміну від українського законодавства, законодавство більшості країн ЄС, що регулює застосування адміністративного впливу на порушника, не містить такого виду стягнення, як виправні роботи. За кордоном на законодавчому рівні перевага надається обов'язковим роботам (аналог громадських робіт). У країнах ЄС даний вид покарання призначають переважно за вчинення незначних правопорушень у порядку заміни короткострокового тюремного ув'язнення або грошового штрафу. За аналогією з Україною даний вид покарання полягає у безоплатних роботах, що проводяться правопорушником на користь державних установ, так і приватних підприємств та громадських організацій.

У чому ж полягає «живучість» виправних робіт, незважаючи на введення в КУпАП зазначених нами нових інститутів, які разом із таким видом адміністративного стягнення, як штраф, можуть повністю замінити виправні роботи? Відповідь дає статистика, яка свідчить про зростання загальної кількості боржників за адміністративними штрафами, внаслідок чого так званим «штрафам у розстрочку», дозволяють вирішити проблему стягнення через місце роботи.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи, зазначимо, що виправні роботи є адміністративним стягненням, яке застосовується виключно судом до правопорушника, і яке полягає у покладенні на нього обов'язку бути залученим до праці за основним місцем роботи протягом певного терміну з відрахуванням частини його заробітної плати на користь держави. В умовах розвитку сучасного суспільства та вітчизняного законодавства виправні роботи зводяться виключно до систематичних відрахувань із доходу правопорушника коштів до бюджету. Дана обставина зумовлює необхідність якнайшвидшого перегляду адміністративного законодавства. Система адміністративних стягнень, закріплена у ст. 24 КУпАП, має бути оптимізована. Пропонуємо: по-перше, вилучити з українського законодавства такий вид адміністративного стягнення, як виправні роботи; по-друге, замість виправних робіт доцільно встановити можливість призначення громадських робіт за скоєні адміністративні правопорушення. Вивчаючи правову природу виправних робіт як виду адміністративного стягнення, а також проблеми їх реалізації, можна зробити висновок, що даний вид стягнення є пережитком радянської епохи, коли одним із способів перевиховання порушника був усталений колектив, його трудова діяльність та суспільний осуд в рамках трудового колективу особи-порушника. Праця, на нашу думку, є ефективним засобом стимулювання дотримання законності та правопорядку, але загальні цілі підприємств, установ та організацій (особливо недержавних форм власності) в умовах існуючого на сьогодні капіталізму аж ніяк не співвідносяться з тим, що перевихованням повинен займатися рідний колектив і роботодавець порушника.

Список використаних джерел

1. Агапов А.Б. Административная ответственность. М.: «Статут», 2000. 251 с.

2. Адміністративне право України. Академічний курс. У 2-х т. / ред. колегія: В.Б. Авер'янов. К.: Видавництво «Юридична думка», 2004. Т. 1. Загальна частина. 584 с.

3. Алімов К.О. Співвідношення громадських робіт як виду адміністративного стягнення із суміжними правовими поняттями. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 6. С. 105–108.

4. Бондаренко Г.П. Адміністративна відповідальність в СРСР. Л.: Видавниче об'єднання «Вища школа», 1975. 176 с.

5. Габрелян А.Ю. Протиправна поведінка неповнолітніх: проблеми та шляхи їх вирішення. *Актуальные проблемы*

криминологии и криминальной психологи: сб. науч. статей / под ред. М.Ф. Орзиха, В.Н. Дремина. О.: Феникс, 2007. С. 129-133.

6. Габрелян А. Ю. Об'єкт правопорушення передбаченого ст. 181-1 КУпАП. *Journal «ScienceRise: Juridical Science»*, 2020. № 3 (13). С. 27-33.

7. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР*, 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.

8. Кодекс Украины об административных правонарушениях: научно-практический комментарий. Х.: ООО «Одиссей», 2004. 912 с.

9. Мороз С.С., Габрелян А.Ю. Актуальные проблемы формирования института частных исполнителей в Украине. *Траектория науки*, 2016. № 7 (12). С. 11-19.

10. Об усилении ответственности за посягательство на жизнь, здоровье и достоинство работников милиции и народных дружинников: Указ Президиума Верховного Совета СССР от 15.02.1962 г. URL: https://docs.cntd.ru/document/9006451

11. Об усилении ответственности за хулиганство: Указ Президиума Верховного Совета СССР от 26.07.1966 г. № 5362-VI. URL: https://docs.cntd.ru/document/9007313

12. Піскун І.І. Адміністративно-правові засади встановлення і застосування адміністративного арешту, виправних та громадських робіт: автор. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2007. 20 с.

13. Про затвердження Порядку виконання адміністративних стягнень у вигляді громадських робіт та виправних робіт: Наказ Міністерства Юстиції України від 19.03.2013 р. № 474/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0457-13#Text

14. Сквірський І.О. Виправні роботи як вид адміністративного стягнення за законодавством України: теорія, досвід та практика застосування: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2007. 178 с.

15. Советский энциклопедический словарь / гл. ред. А.М. Прохоров. М.: Советская энциклопедия, 1984. 1600 с.

References

1. Agapov A.B. Administrative responsibility. Moscow, 2000. 251 p. (in Russian).

2. Administrative law of Ukraine. Academic course. In 2 vol. / ed. board: V.B. Averianov. Kyiv, 2004. Vol. 1: General part. 584 p. (in Ukrainian).

3. Alimov K.O. Correlation of public works as a type of administrative penalty with related legal concepts. *Legal Scientific Electronic Journal*. 2015. № 6. pp. 105-108. (in Ukrainian).

4. Bondarenko H.P. Administrative responsibility in the USSR. Lviv, 1975. 176 p. (in Ukrainian).

5. Habrelian A. Yu. Illegal behavior of minors: problems and ways to solve them. *Actual problems of criminology and criminal psychology* / ed. *M.F. Orzih, V.N. Dremin*. Odesa, 2007. pp. 129-133. (in Ukrainian).

6. Habrelian A.Yu. The object of the offense under Art. 181-1 CUAO. *Journal «ScienceRise: Juridical Science»*, 2020. № 3 (13). pp. 27-33. (in Ukrainian).

7. Code of Ukraine on Administrative Offenses of 07.12.1984 № 8073-X. *Information of the Verkhovna Rada of the Ukrainian SSR*. 1984. Appendix to № 51. Art. 1122 (in Ukrainian).

8. Code of Ukraine on Administrative Offenses: scientific and practical commentary. Kharkiv, 2004. 912 p. (in Russian).

9. Moroz S.S., Habrelian A.Yu. Actual problems of the formation of the institution of private performers in Ukraine. *Trajectory of Science*, 2016. № 7 (12). pp. 11-19. (in Russian).

10. On strengthening responsibility for encroachment on the life, health and dignity of police officers and people's militia: Decree of the Presidium of the Supreme Soviet of the USSR of 15.02.1962. URL: https://docs.cntd.ru/document/9006451 (in Russian).

11. On strengthening responsibility for hooliganism: Decree of the Presidium of the Supreme Soviet of the USSR of 26.07.1966 № 5362-VI. URL: https://docs.cntd.ru/document/9007313 (in Russian).

12. Piskun I.I. Administrative and legal principles of establishing and applying administrative arrest, correctional and community service: author. dis. ... PhD in law: 12.00.07. Kyiv, 2007. 20 p. (in Ukrainian).

13. On approval of the Procedure for execution of administrative penalties in the form of public works and corrective works: Order of the Ministry of Justice of Ukraine of 19.03.2013 № 474/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0457-13#Text (in Ukrainian).

14. Skvirskyi I.O. Corrective work as a type of administrative penalty under the laws of Ukraine: theory, experience and practice of application: dis ... PhD in law: 12.00.07. Zaporizhzhia, 2007. 178 p. (in Ukrainian).

15. Soviet encyclopedic dictionary / ch. ed. A.M. Prokhorov. Moscow, 1984. 1600 p. (in Russian).